

Garabonciás

Nem hiába mondta Majtényi legutóbbi összegyövetelünkön, hogy ő nemcsak szerkesztő, hanem író is — (ha rajta múlték, csupáncsak az) — mert úgy érzi, hogy most van élete delelőjén, igazi formájában. Mondanivalói most buzognak fel legérettebben, a megnyilatkozás vágya most feszül benne a legerősebben.

Igazat adunk neki, mi is úgy érezzük. Az idő feloldja az embert, Majtényiban az anekdótázó mesemondót. (Mert annak érzem a legnagyobbnak.) Még akkor is, ha nem ismernők, úgy kellene elképzelnünk, amint szivarozva, s kissé előredőlve, karosszékében ül, s félighúnyt szemmel a bodorodó füstkarikákat bámulva, csendesesen mesélni kezd. Arról is, ami volt, arról is, ami van. Mert odahaza van itt is, amott is. Mesél, mint egy öreg, keleti bölcs, élete szentenciáit hímes szalagként szöve a dúsvirágú meseszőnyegbe. Ízesen, zamatosan, könnyen bugygyanó, áldott bőséggel mesél, az édes magyar szó andalító muzsikájával, azzal a szép magyarsággal, melyet azoktól az íróktól hallottunk, akik a legtisztább, legősibb forrásból merítették, a népből. A különbség csupán az, hogy Majtényinál mindez fűszeresen keveredik tájunk parasztjainak és mesterembereinek sajátos szavaival, kifejezéseivel és szólásaival. Mégis, Majtényi könyvét olvasva, nem egyszer Mikszáthra kell gondolnunk. Talán derűsen ömlő nyugalom kelti e hatást, kedvenc el-elkalandozása vagy életszemlélete. Mert ha Majtényi regénye záró fejezetében crescendoba is csap, alaptermészete mégis a derűs, az emberi és társadalmi fonákságokat pécéző ironizálás. Annál a résznél viszont, ahol Bige Jóska, a fiatal garabonciás, párbeszédbe keveredik a vonaton utazva a pipázó parasztemberrel, önkéntelenül Tamási Áron Ábeljére kell gondolnunk. Mintha csak a székelység sajátos észjárása s mondatszövése jutna kifejezésre kettőjük beszélgetésében.

Aki oly könnyedén és színesen ír, azt hangja és stílusa bizonyára magát is megejti. Azonban soha annyira, hogy ne halljon, ne lásson, ne méricskéljen. Ezért érezzük a hangulat; az ösztönösség és tudatosság oly szerencsés ikerfogantatását a regény legtöbb fejezetében, kisebb írásai-ban pedig mindenütt. Kötete frissességét műhelyfáradtság alig lankasztja. A Garabonciás érdekesen fonódó sorsalakulását ez a friss, eleven nyelv pompásan egészíti ki.

A könyv tartalma rövidre fogva ez:

Egy asztalosmester tönkremegy, gimnáziumba járó fia kénytelen ab-bahagyni tanulmányait, négy osztállyal borbélyinasnak szegődik, onnan elcsalja egy utóbb tönkrement gabonaügynök, állástalanságában össze-kerül véletlenül egy kisebb nyomda tulajdonosával, ott elhelyezkedést verekszik ki, de egy botrányt kavará, leleplező újságcikk újra kenyér-étől fosztja.

Ahogy Majtényi ezt megírja, illetve első személyben elmondja, sze-rencsésen ezt a formát választva, hiteles, mert az előkészítés megtör-tént, az átváltás hibátlan volt. A kompozíció ott gyöngül, ahol Bige Jóska

véletlenül a nyomdatulajdonosba botlik, s ismert jellemének nem egészen megfelelően, elhelyezkedést erőszakol ki. E helyen, valamely közbeiktatással, a véletlen szerepét csökkenteni lehetett volna, s az álláshozjutásra magától értetődőbb megoldást találni. A regény semmit se vesz, ha Bali Ferdiné kétségtelenül mulattató házisárcányságából valamivel kevesebbet kapunk. Ettől függetlenül a további rész a garabonciás sorsot elmondó történetbe beleillik, sőt annak, egyre fokozódó lírai hevületével főerősségévé válik. A betetőző fejezet különben arról szól, hogy a valamikor társadalmi igazságtalanságokat ostorozó, de nyomorúságában megalkudott, lepéNZelt, elhallgattatott, vén újságíró nem tudva tovább szótlanul nézni a közéleti nagyságok újabb üzelveit, letépi szájáról a pénzzel reávert lakatot, s boldog felszabadultsággal hörgi, harsogja, üvölti bele a világba a meztelen igazságot. „Mintha egyszerre több helyen felgyújtották volna a várost,“ — olvassuk, és úgy is érezzük, amikor a vén garabonciás Kolontai Ábris váratlan-hirtelen szembe fordul az őt lepéNZelő uralkodó hatalmasságokkal s felnyitja az emberek szemét. De hiába a tömeglelkésedés, mámor, Kolontai nem maradhat, sorsúzótt garabonciásként újra tovább kell mennie, hacsak nem akarja, hogy valamely utcasarkon rühes kutyaként leüssék, mert egyszer „kifogott a hatalmasságokon“. — „Igazság!“ — vágja oda búcsúzóban, gúnyosan, rekedten, kacagva, mint az utolsó nagy szerepét játszó, kiöregedett színész — vagy talán mégsem, talán mégis „van valahol, él, csak nagyon nehéz megtalálni — és soká lesz, mire elérjük.“ — E szavakkal válik el Bige Józseftől, a fiatal garabonciástól, aki a hallatlan eset után szintén szedheti sátorfáját.

Szenvedélytől hevített, erős, feledhetetlen rész ez. Talán a legerősebb, amit Majtényitól ezideig olvastunk.

De térjünk át megjelenítő és ábrázoló képességére. Erdekes, hogy Majtényi egy-egy helyzettel, mozdulattal, szólással élöbben jelenít meg, mint amikor jelzőket használ. Pl. ahogy Kolontait, különösen pedig a haját leírja, nem tudjuk elképzelni. Mozdulataiból, szavaiból, higanytermészetéből alakul ki később. Pedig a kisregény legerősebb egyénisége. Ezzel szemben apját már ebből a néhány szóból is látjuk, mikor a végrehajtó foglalni jön: „lassan visszatért arcának színe, s már nem markolászta a kést.“ Erős, vérmes, testes embernek kellett lennie. A Bige Józseffel utazó paraszt alakja ily mondatokból alakul ki: „Szorosán mellem tapadva, parasztember pipált. Iszonyúan szortyogott a pipája, de ő csak húzta bátran.“ — Több nem is kell. — A dalárdistákat is magunk előtt látjuk, amint „brummogó és férfibút rezegetető hangjukon tátogva fújják, szakadatlanul fújják a“

nihincsen gond... nihincsen gond-ot.

De ez csak néhány példa, a könyv szinte kínálja a válogatást.

Jellemzésben Majtényi kedveli az általánosítást. Inkább típusokkal dolgozik, mint önálló egyéniségekkel. (Mi, egykorúak, sok közös ismerősre bukkanunk.) Könyve különben nem is kívánja az erősebb egyénítést. Kolontai, Furdek, az öreg könyvelő és Talpas-Virág Dániel, elég ennyi is. Talpas is közel áll egy típushoz. Hozzá hasonló, rokonszenves, tréfásan humorizáló, világoseszű szegény embert nem egyet ismerünk. Cipészek közt is. Bige József viszont többé-kevésbé az író mindent megfigyelő, mindent meglátó, s mindent érdekes széljegyzettel, tanulsággal kísérő szócsöve. — Garabonciás-e? — Csak hajlama, kedélye az. Valami hiányzik belőle, ami Kolontaiban megvolt; a garabonciáslélek. Kolontai az igazi garabonciás. Majtényi is így látja. Bizonyára vágyálma is. Innen rokonszenve az országuúttaposó csavargók s elesettek iránt. A csa-

vargó ebben a könyvében is szerepet kap. Kicsit, de rokonszenveset. Sose felejtjük, amikor a kedves leányka válla felett a két csavargó is búcsút integet. Milyen költőien megírt jelenet.

Még sok mindent lehetne írni a könyvről. Elsősorban a szegény, egyszerű emberek talpraesett bölcselkedéséről, s a könyv alakgazdagságáról. Mert egész sereg embert kavar elénk a garabonciás-sor. Alakok villanak meg, s maradoznak el tovaaporoszkáló ekhós szekerünk útján. De arcuk derűje, mosolya, grimasza, szomorúsága lelkünkben marad. És mégis a fölénk feszülő vásznat kacagó májusi szél lengeti. Nincs össze-roppanás! Még akkor sem, amikor a függöny az utolsó jelenettel legördül. Mert valahol már ácsolják az új színpadot az új darabnak, ahol a garabonciás megtalálja majd az igazságot.

Humoros írásai, novellái? Erről az oldalról Majtényit már nem kell bemutatnunk. Itt adott néhány írása apró mestermű. Egyik humoros elbeszélésben (Huszonnégy pelenka), a másik frissen megírt, végig élvezetes, szellemes karcolatban (Az öngyújtó, Ki találta fel?), a harmadik szatirikus műfajban (Mérték után, Csempezájú literes), a negyedik pedig komoly, tragikus fordulatú novellában mutatja be az író. (Puli) Az utolsó kétségbeejtő emberi nyomorúságával mélyen megrázó.

Szirmai Károly

B. Szabó György rajza